

مصاحبه های علمی تخصصی با فرهیختگان؛

مطالعات بینارشته‌ای در عرصه فرهنگ و سیره رضوی

نگاه نو و روزآمد به سیره حضرت علی بن موسی الرضا(ع) در ابعاد مختلف، از نیازهای ضروری برای امروز جامعه ما و مصداق شناساندن امر اهل بیت(ع) و احیای امر ایشان با تکیه بر روایت ارزشمند رضوی «رَحِمَ اللهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا ... يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ يُعَلِّمُهَا النَّاسَ، فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَتَبِعُونَا» است که امروز می‌تواند نقش بسزایی در توسعه فرهنگ اسلام ناب ایفا کند و در چشم انداز آینده نظام اسلامی و انقلاب اسلامی مفید و مؤثر باشد. چه اینکه قاطعانه باید گفت که شخصیت امام رضا(ع) شخصیتی فرامذهبی است و اختصاص به مذهب شیعه اثنی عشری ندارد بنابراین تدقیق و بررسی بر سیره ایشان می‌تواند نقشی فراملی و فرامذهبی نیز بر عهده گیرد. بر این مبنا دفتر نمایندگی قم بنیاد، با هدف رصد آثار علمی و پژوهشی در میان مراکز و نهادهای علمی و نخبگان حوزوی و دانشگاهی قم در سیره آن امام همام، اقدام به انجام «مصاحبه های علمی و تخصصی سیره پژوهی رضوی» به عنوان بخشی از چهارمین جشنواره علمی فرهنگی «سیره امام رضا علیه السلام؛ آموزه ها و کارکردها» نمود که در قالب اقتراح زیر تقدیم می‌گردد.

موضوعات یا اولویت‌های پژوهشی در مطالعات بینارشته‌ای با محوریت سیره رضوی کدام است؟

حجت الاسلام والمسلمین سید محمدکاظم طباطبایی؛ رییس پژوهشکده علوم و معارف حدیث

چیزی که دغدغه من در این چندین ساله بوده و حالا برای خودم خیلی اهمیت دارد این است که ما در مجموعه علوم انسانی اگر بخواهیم دقت بکنیم در برخی از مباحث کارهای خوبی انجام شده در برخی از مباحث عقب هست و در برخی از مباحث عقب هستیم و در برخی از گونه‌ها هم مخاطب را نتوانستیم تشخیص بدهیم یکی از مواردی که برای شخص من اهمیت دارد که حالا الان می‌خواهم تمرکز روی آن باشد مباحث علوم اجتماعی است علوم اجتماعی به جهت این که با توده مردم و با مردم سروکار دارد از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است یک مبحث میان رشته ای هست و یعنی شما باید مردم را بشناسید و روانشناسی فردی آنها را بشناسید و با ویژگی‌های علوم اجتماعی مرتبط با آنها جامعه شناسی آنها ارتباط داشته باشید و خودتان می‌دانید در ایران زندگی کرده اید ما شمال و جنوب و شرق و غرب مان آدم هایمان متفاوت است و اصلا فرهنگ‌های متفاوتی دارند و مطابق با مقتضیات شایسته علوم اجتماعی باید معارف دینی را به آنها القا کنیم. یعنی ما در واقع یک مبحثی را که جایش خالی است بحث معارف دینی فراتر از علم حدیث، یعنی قرآن و حدیث و سیره، این رو باید بیاییم با علوم اجتماعی با همدیگر ترکیب کنیم و دانش‌های جدیدی را بکنیم، خب در مبحث سیره رضوی این که شما بیایید مثلا صرفا یک واقعه

تاریخی را نقل کنید واقعه تاریخی ای که الان اصلا افراد با آن، ارتباطی برقرار نمی کنند این اثر ندارد و درحالی که اگر بیابید آن تحلیل اجتماعی دقیق را ارائه بدهید اثر گذاری می کند و حالا ممکن است بگویید در مباحث مدیریت یا مباحث اقتصاد مباحث ویژه دیگر ما میراث حدیثی امام رضا(ع) ما خیلی نداریم و اما در مباحث علوم اجتماعی ما می توانیم پیدا بکنیم و بنابراین اگر بخواهیم مباحث میان رشته ای را سامان بدهیم باید تمرکزمان روی مباحث علوم اجتماعی باشد و متأسفانه هم در میان حوزه مان، و هم در میان دانشگاهیانی که عرق دینی دارند ما در مورد مباحث علوم اجتماعی یک کاستی داریم یعنی باید افراد را از الان بنشینیم پرورش بدهیم یعنی علوم اجتماعی این گونه نیست که افراد علاقمند باشند و بنابراین چهار تا مطالعه کنند و چهار تا کتاب بخوانند و پیش بروند نه علوم اجتماعی به گونه ای است که فرد باید در یک محیط آکادمیک ده سال بیست سال کار کرده باشد و اگر این کار را کرد آن موقع وارد این مباحث معرفتی می شود وقتی که زیر مجموعه مثلا پژوهشگاه یا این مجموعه یا مجموعه مرتبط با آستان قدس باید نسبت به علوم اجتماعی سرمایه گذاری ویژه ای بکنند و البته لازم هم نیست منحصر در موضوع امام رضا(ع) باشد یعنی امام رضا(ع) اساس کار است ولی مجموعه معارف قرآنی و حدیثی ما در ارتباط با علوم اجتماعی می تواند اثر گذاری ویژه داشته باشد و جامعه را به سمت و سوی که مطلوب دین است حرکت بدهد.

حجت الاسلام دکتر یعقوبعلی برجی؛ مدیر علمی دانشنامه امام رضا(ع)

من یک پیشنهادی داشتم گاهی هم به دوستان عرض کردم. گفتم ببینید شما خیلی گروه های بنیاد را سنتی چیدید، یعنی مثلا قران و حدیث، تاریخ و سیره. این خیلی سنتی است، شما باید بیابید مثلا پنج گروه، شش گروه اینطوری درست کنید. مثلا گروه مطالعاتی حقوق رضوی، حالا اسم هایش را خودشان تشخیص دهند. گروه مطالعاتی اقتصاد رضوی. گروه مطالعاتی هنر رضوی. گروه مطالعاتی پزشکی رضوی و.. این کار خیلی ضروری است، بالاخره جای کار دارد، بعد هم می شود مشابه همان کاری که ما در دانشنامه کردیم، همه اینها را پیاده کردیم، به این سبک که فرض کنید اگر در حوزه پزشکی در حوزه اداری، در حوزه اقتصادی، سیاسی، خانواده، گردشگری، در این حوزه های مختلف، اگر از امام رضا(ع) روایاتی است، ما اول بیابیم با استفاده از مجموعه معارفی که در دین داریم، قران و حدیث، نقشه ای که در حوزه گردشگری اسلام ترسیم می کند چیست، آن پازل را می چینیم، بعد می گوئیم امام رضا(ع) در این نقشه چه ابعادی را بیان می کند. این کار اصل نیاز جامعه را برطرف می کند. در عصری که دنبال این هستیم که تمدن اسلامی درست کنیم، ما نمی توانیم بدون توجه به این علوم اسلامی یک تمدن بسازیم. تمدن را از علوم می سازند.

بر فرض، ببینید ما باید این علوم انسانی را اسلامی اش کنیم، اسلامی کردنش این است که ببینیم که دیدگاه قران و اهل بیت در این باب چیست. یکی از شخصیت های علمی مهم اهل بیت امام رضاست، پس باید دیدگاه امام رضا(ع) را هم ببینیم. منتها ما عرض می کنیم باحاط این که امام رضا(ع) یک قطب فرهنگی در کشور ماست، یک محوریت برایش بدهیم، یعنی امام رضا(ع) را محور قرار دهیم و حول محوریت امام رضا(ع)،

دیدگاه دیگر اهلبیت را هم در انجا بیاوریم در کنار فرمایشات امام رضا. یعنی آن پازل را آنجا نشان دهیم، بعد بگوییم امام رضا(ع) هم در آن پازل این نقش را داشته است.

یعنی بازسازی و باز تولید علوم انسانی بر اساس فرهنگ و سیره رضوی این ظرفیت را دارد؛ حدیثش، سیره اش، اصحابش، مجموعه ای که از آن حضرت رسیده. لاقلاً بالاخره ما تلاشمان را باید بکنیم ببینیم چقدر دارد. برای ما الان مجهول است، چون تلاش نکردیم. این تلاش بهتر از آن است که بیاییم یک کتاب خارجی را ترجمه کنیم، این بهتر نیست از اینکه کارهایی که به امام رضا(ع) هیچ ربطی ندارد را بعنوان کار پژوهشی انجام دهیم؟

یعنی جهت دادن و سمت و سو دادن همه پژوهش‌ها به امام رضا(ع). تمام گروههایی که فعلاً سنتی در بنیاد است، و گروههایی که جایش خالی است، همه را به امام رضا(ع) جهت دهیم.

حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر ذاکری؛ مدیر گروه سیره پژوهشکده تاریخ و سیره اهل بیت(ع)

تاریخ و سیره خودش به‌گونه‌ای بین رشته‌ای است. حالا زاویه‌های مختلفی را بخواهیم در نظر بگیریم، آنچه که جامعه نیاز دارد و یک بخشی شاید جنبه عبادی داشته باشد و کاربردش خوب است؛ یعنی دیگران هم می‌توانند ارتباط برقرار کنند و یک بخشی هم جنبه مسائل اجتماعی است. مسائل اجتماعی مهم است. در مورد اقتصاد هم آقای حکیمی کتاب «تعالیم رضوی» را به حالت گردآوری، کارهایی انجام داده است. اینها و عموم اینکه من عرض کردم، چون سیره بیشتر ناظر به جنبه عملی است، اینها می‌تواند ارتباط بیشتری برقرار کند. به عنوان نمونه تولید ثروت آیا باید برای خود و خانواده باشد یا می‌توان و لازم است برای کمک به دیگران هم تلاش اقتصادی کرد. امام رضا(ع) وقتی مطلع شد فرزندش از دری خارج می‌شود که با نیازمندان رو برو نشود او را طی نامه‌ای از این کار نهی کرد و توصیه به کمک به دیگران نمود. حالا بخش کلامی و مسائل خاص، از یک بعد خوب است، اما آنچه که می‌تواند جنبه اجتماعی داشته باشد و بخشی هم مسائل اقتصادی و سیاسی داشته باشد، ابعاد این را می‌توان با ریز کردن موضوعات و با توجه به آنچه که گفتیم در فلسفه احکام هم حضرت رضا(ع) نسبت به سایر معصومان نکات زیادی دارند، انسان می‌تواند به یک زاویه‌ها و دیدگاه‌های نو دست پیدا کند که اصلاً مطرح نبوده است. این نیاز به کار و تحقیق بیشتری دارد و باید با توجه به فرهنگ آن زمان و نیز فرهنگ اهل بیت(ع) واکاوی کرد و به آن پرداخت.

حجت الاسلام دکتر حمیدرضا مطهری؛ رییس پژوهشکده تاریخ و سیره اهل بیت(ع)

امروز تاریخ‌هایی که داریم و یا آثاری که در حوزه تاریخ تدوین شده را نگاه کنید، مثلاً چهل یا پنجاه سال پیش یک کتابی به عنوان تاریخ اسلام داشتیم. دویست یا سیصد صفحه یک استاد به عنوان تاریخ اسلام نوشته بود. این تاریخ اسلام، آن زمان کاربرد داشت. نیاز بود و کاربرد داشت. جلوتر آمدیم، یک مقدار

پژوهش‌ها متمرکز شد، تخصصی‌تر شد، مثلاً تاریخ پیامبر(ص) را نوشتند. تاریخ امیرالمؤمنین(ع) را نوشتند. ولی باز هم جلوتر آمدیم و دیدیم اینها به تدریج از آن نیازهای جامعه به نوعی می‌توانیم بگوییم عقب هستند. ما امروزه باید نگاه کنیم، جامعه برای پژوهش در حوزه معصومان(ع) چه چیزی نیاز دارد. باید به نیاز جامعه نگاه کنیم. آیا کتابی با عنوان تاریخ اسلام برای رفع نیازهای جامعه واقعا مفید است؟ نیاز است به شکل جامع، کامل و گسترده انجام شود. وقتی می‌خواهیم تاریخ پیامبر را بنویسیم نیاز ندارد که از ابتدای تولد ایشان بنویسیم. در خیلی از آثار این وجود دارد. زندگانی پیامبر و تاریخ زندگانی پیامبر وجود دارد. چیزی که امروزه نیاز داریم، اینکه بگوییم سیره و تاریخ اجتماعی پیامبر(ص) چگونه بود. برخورد و مواجهه پیامبر و یا امام رضا(ع) با مخالفان فکری و اعتقادی‌شان چگونه بود؟ یکی از مهمترین مسائلی که شاید امروزه در حوزه مطالعات رضوی(ع) جا دارد برجسته شود، بحث مناظرات امام رضا(ع) و یا ائمه دیگر است. اخلاق مناظره، یکی از مهمترین نکات در سیره ائمه(ع) است. وقتی آدم نگاه می‌کند، اصلا تعجب می‌کند که چگونه با مخالفان فکری و اعتقادی خودشان برخورد می‌کنند. در مناظرات علمی اگر دقت کنید (اصلا کاری به مباحث سیاسی ندارم) در مناظرات علمی، دو استاد با هم مناظره علمی می‌کنند، صد نفر از دانشجویان و مخاطبان از هر قشری دارند این مناظره را می‌بینند. این را که عرض می‌کنم، مواردی را خودم دیدم که دارم عرض می‌کنم، هدف دو استاد در مناظره، به هر شکلی که شده به مخاطبان بفهمانند که بر طرف دیگر پیروز شده است. در حالی که شما سراغ مناظرات امام رضا(ع)، مناظرات ابناء الرضا و دیگر ائمه(ع) بروید و ببینید چگونه رفتار می‌کردند. اصلا به گونه‌ای رفتار می‌کردند، یکی از مهمترین فاکتورهای مورد توجه این بزرگواران، حفظ کرامت انسانی طرف بود که متاسفانه شاید کمتر در جامعه مورد توجه قرار گرفته است. فکر می‌کنم مهمترین ضعف‌های ما در حوزه پژوهش در تاریخ و سیره معصومان از جمله امام رضا(ع) بی‌توجهی به مسائل جامعه است. اگر به مسائل و مشکلاتی که در جامعه است توجه کنیم، بسیاری از مسائل و مشکلات جامعه می‌تواند محورهای پژوهشی کاربردی در تاریخ و سیره ائمه(ع)، از جمله امام رضا(ع).

دکتر مرتضی انفرادی؛ مدیر گروه فرهنگ و سیره رضوی

شناسایی و معرفی اولویت‌های پژوهش در حوزه فرهنگ و سیره رضوی با هدف جهت‌دهی تحقیقاتی به پژوهشگران از مهمترین کارکردهایی است که در طرح تحول پژوهشی گروه ارائه گردیده است. با توجه به گسترش و تغییرات روزافزون ویژگی‌ها و شرایط برای اقناع عمومی زائران و مجاوران در عمق بخشی به مباحث زیارت (شامل زیارت مجازی، مسدود شدن اماکن متبرکه و حرما در شرایط خاص، شبهه‌ها و هجمه‌های اعتقادی در این زمینه و ...) شناسایی عرصه‌های مختلف پژوهش در این زمینه، شناسایی روندهای توسعه فرهنگ زیارت، رصد شبهات و پژوهشهایی از این دست اهمیت ویژه‌ای دارد بنابراین انتخاب و گزینش موضوعات خاص اجتناب‌ناپذیر است و در عین حال برای انتخاب بهترین زمینه‌های ممکن به عنوان اولویت پژوهشی در مباحث رضوی، تبعیت از یک فرآیند و متدولوژی علمی را ضروری می‌نمایاند در سابقه پرداختن به اولویت‌های پژوهشی رضوی، تلاش متعددی از سوی نهادهای

درون سازمانی آستان قدس و برون سازمانی به چشم می خورد با توجه به سرعت تغییر و تحول در سبک زندگی مردم به روز رسانی و بازنگری در بسیاری از مسائل و موضوعات اهمیتی دوچندان می یابد.

اولویت های مطرح شده در این طرح تحول حاصل رویکردی کلان نگر، مبتنی بر نگاه جامع، تحول گرا، بر اساس تجربیات پژوهشی نخبگان و عنایت به خلأهای تحقیقاتی و نیازسنجی های پژوهشی در جهت تحقق اهداف اساسنامه بنیاد و سایر اسناد بالادستی؛ انتخاب شده است.

فهرست اولویت های پژوهشی رضوی (با توجه به محورهای 4گانه پژوهشی گروه) از این قرار است:

1 -محور زندگی نامه امام رضا(ع): لزوم پژوهش بر وقایع و حوادث 50 سال ابتدایی زندگی امام رضا(ع)؛ از آنجا که بیشترین پژوهشهای انجام شده و به عبارتی تطور مطالعات مبتنی بر سالهای آخر زندگی مبارک حضرت (از هجرت تاریخی، ولایتعهدی، مناظرات، شهادت) می باشد لذا خلأهای پژوهشی متعددی در ایام کودکی، نوجوانی، جوانی، میانسالی وجود دارد و هر کدام از این دورانها و اتفاقات می تواند به تبیین سبک زندگی رضوی و تشریح رویدادها کمک شایانی کند.

ایرادات متعدد مبتنی بر برخی از رخدادهای زندگانی حضرت مانند مناظرات ایشان، هرچند در گروه کلام اندیشه از دیدگاه یهود و مسیحیت به مستند سازی مناظرات پرداخته شده است اما این موضوع احتیاج به اطلاع رسانی گسترده و نهادینه کردن برای عموم دارد.

2 -محور حرم و آستان قدس: لزوم پژوهش فراگیر و استفاده تحقیقاتی از ظرفیت معماری حرم مطهر با توجه به توصیه های رهبر معظم انقلاب در حکم انتصاب تولیت معزز (مجموعه ای فضاها و بناهای آستان قدس گنجینه ای منحصر به فردی از هنر معماری اسلامی و ظرائف و لطائف علمی و هنری پر مضمون ملت ایران است) (نگهبانی و مراقبت از گنجینه ای منحصر به فرد هنر معماری و خطاطی و تزئین به کار رفته در مجموعه ای بناها و فضاها) به این ترتیب مطالعه و تحقیق در این حوزه از اولویتهای پژوهشی گروه به شمار می رود.

3 -محور معارف رضوی: تبیین بسیاری مسائل کلامی، تفسیری، روایی، فلسفی، سیاسی، تاریخی و... که برگرفته از آموزه های ناب رضوی است و در پاسخ به مسائلی مانند (چگونگی علم امام، شهادت، امامت، مناظرات، سبک زندگی و...) تبلور خواهد یافت.

4 -محور زیارت: تأکید بر تدوین استراتژی و پژوهشهای مرتبط با محور زیارت با عنایت به هجمه های گسترده از سوی وهابیت در دوران معاصرو سایر شبهات در طول تاریخ، به منظور به روزرسانی و تشخیص به موقع موضوعات و مسائل نوین. ضروری است نخبگان و فرهیختگان در هر یک از محورهای گروه، این مباحث را به طور مستمر رصد نمایند تا ضمن شناسایی به موقع مسائل نوظهور و مهم، پژوهشهای تخصصی و ویژه به تناسب آن صورت پذیرد.